ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№4(3)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

# MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

# MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 590 sahifa,
16-aprel, 2026-yil.



**BOSH MUHARRIR:**
**Karimova E'zoza Gapirjanovna –** O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

**BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:**
**Ibragimova Gulsanam Ne'matovna** – Pedagogika fanlari doktori, professor

***TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI***
***Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik***
***Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik***
***Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor***
***Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor***
***Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor***
***Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor***
***Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor***
***Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)***
***Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)***
***Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)***
***Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)***
***Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)***
***Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)***
*Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent*
***Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor***
***Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor***
*Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor*
***Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent***
***G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)***
***Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent***
***Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent***
***Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent***
***Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent***
***Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti***
***Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor***
***Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)***
***Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent***
***Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent***
***Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent***
***Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori***
***Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent***
***Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari***
***Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)***
***Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent***



Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

**EDITOR-IN-CHIEF:**
**Karimova E'zoza Gapirzhanovna –** Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

**DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:**
**Ibragimova Gulsanam Ne'matovna** – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

***EDITORIAL BOARD MEMBERS:***
***Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician***
***Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician***
***Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor***
***Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor***
***Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor***
***Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor***
***Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor***
***Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)***
***Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)***
***Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)***
***Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)***
***Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)***
***Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)***
**Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
***Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor***
***Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor***
***Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor***
***Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor***
***Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)***
***Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor***
***Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor***
***Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor***
***Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor***
***Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service***
***Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor***
***Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)***
***Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor***
***Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor***
***Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor***
***Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics***
***Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor***
***Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region***
***Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences***
***Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor***

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA CONTENTS СОДЕРЖАНИЕ

# MUNDARIJA

Raqamli savodxonlikni rivojlantirishda sun'iy intellekt vositalarining pedagogik va metodologik imkoniyatlari ........ 10
Shermanova Feruza Djumaboyevna

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosarlarining boshqaruv madaniyati ........ 15
Xurramov Anvar Vafoqulovich

5–7 yoshli bolalar jismoniy rivojlanishida futbol o'yin elementlarining pedagogik ahamiyati ........ 19
Olim Ziyoyev Toshpulatovich

Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirish usullari ........ 23
Ashirov Abdirashid Ravshanovich, G'ulomova Durdona Shovkat qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish metodikasi ........ 26
Ashirov Abdirashid Ravshanovich, Olimjonova Humora

Algebra va funksiya: SAT matematikasining asosi ........ 30
Abdullayev G'ayratjon Mutalipovich

Psixologik savodxonlikning psixologik xizmat samaradorligini ta'minlashdagi nazariy va amaliy asoslari .... 34
Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich

Zamonaviy ta'lim jarayonida talabalarda pedagogik odobni rivojlantirish muammosi ........ 40
Fayzullayeva Feruza Aktamjon qizi

Yosh oilalarning mustahkamligiga zamonaviy axborot vositalaridan foydalanishning ta'siri ........ 44
Kushakova Nargiza Islambaevna

Strategic Educational Management: Methods for Improving Teaching and Learning Outcomes ........ 47
Majitova Munisa Oybek qizi

Talabalarda ijodiy qobilyatlarni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari ........ 51
Normurodova Qunduz Tursun qizi

Oliy ta'lim muassasalarida masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish ........ 54
Nurmaxmatov Lutfulla Abduxomid o'g'li

Savod o'rgatish davrida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi ........ 58
Po'latova Sitora Olimjonovna

Yosh sportchilarni tarbiyalash va huquqiy himoya qilishning pedagogik mexanizmlari ........ 62
Rahmonov Amirshoh Abdumuxtorovich

Bo'lajak kimyo o'qituvchisining metodik tayyorgarligini takomillashtirish ........ 66
Shomurotova Sh. X.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyani rivojlantirishning metodika asoslari ........ 70
Shukurova Zarina Mirobid qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining innovatsion kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik asoslari ........ 73
Zaripova Mushtariybonu Otabek qizi

Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-emotsional kompetentligini rivojlantirishda art-pedagogik texnologiyalar . 77
Suvanova Kamola Raimqul qizi

O'quvchilarning mustaqil fikrlash samaradorligini oshirishda muammoli ta'lim texnologiyasining o'rni ........ 81
Zikriyoyeva Feruza Sadullo qizi

Обучение основам ультразвуковой диагностики с использованием метода "Каждый учит каждого" ... 85
Набиев Абдулло Абдувохидович

To'lepbergen Qayipbergenov asarlarida komil insonni tarbiyalash masalalari ........ 88
Xabibnazarova Saiyra Baxitbayevna

Alisher Navoiyning "Hayrat ul-abror" asari orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy fazilatlarni shakllantirish ........ 91
Karamatova Dilfuza Sadinovna, Mahmudova Niginabonu Mizrof qizi

Ekologik muammoli vaziyatlar orqali kimyo fanida kreativ tafakkurni rivojlantirish metodikasi ........ 96
Ibodullayeva M. I., Dinnazarova F. S.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida masofaviy ta'limni tashkil etish metodikasi ....101
Saydullayev Zafar Erkinovich

Talabalarni milliy hunarmandchilik vositasida samogen tarbiyalashda tarixiylik tamoyili ..............................104
Allanov Shuxrat Qilichovich

"Harry Potter" asarining o'zbekcha tarjimasida stilistik vositalarni qayta yaratish masalalari ........................108
Fayziyev Baxodir Baxshilloyevich

Maktabgacha ta'limda bolalar nutqini o'stirishning integratsiyalashgan texnologiyalaridan foydalanish .......112
Imamova Nilufar Zabiyxulla qizi, Nurmatova Gulchexra Baxadirovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyani rivojlantirishning metodik asoslari ......................116
Shukurova Zarina Mirobid qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash .......................................................119
Eshonqulova Ma'suda Habibovna

Yosh oilalarda nikoh barqarorligini ta'minlovchi psixologik omillar ..............................................................123
Islomova Ozoda Isomiddin qizi

Aqliy rivojlanishida orqada qolgan bolalarni inklyuziv ta'limda o'qitish metodologiyasi ................................127
Abdullayeva Maftuna

Maktabgacha ta'lim tashkilotida xavfsiz psixologik muhit yaratishning pedagogik ahamiyati .......................131
Turayeva Gulchexra Urayimovna, Ziyaeva Umida Xolmat qizi

STEAM asosida kollaborativ ta'lim muhitida metakompetensiyalarni rivojlantirish.......................................135
Axmadova Malika

Yosh sportchilarni sportga yo'naltirish va sportchilarni tanlash muammolari (futbol sport turi misolida) .......139
Xotamov Jaloliddin Xusnitdin o'g'li

Biologiyada amaliy tajribalar o'tkazishning zamonaviy virtual yechimlari ....................................................143
Mirzayeva Nodira Abduxamidovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishning ahamiyati ....................................146
D. P. Xodiyeva, M. Sh. To'rayeva

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativlikni shakllantirish metodikasi (texnologiya darslari misolida) ..........150
Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Jurayeva Ozoda Ortiq qizi

Boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'rgatishda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish ........154
G'. Yu. Eshmirzayev

O'quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantirishda kimyo ta'limining o'rni va o'ziga xos jihatlari.......................157
Kamolova Nargiza Ibragimovna

Bilingvizm (ikki tillilik) sharoitida o'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari ....161
Mapruza Embergenova

Zamonaviy jamiyatda gender sotsializatsiyasi va psixologik jins xususiyatlari:
maskulinlik, femininlik va androginlikning empirik tahlili ...................................................................................167
Nasrullayeva Asolat Abdumalik qizi

Bo'lajak muhandislarda chiziqli tenglamalar sistemalari va ularning amaliy tatbiqlarini o'qitish haqida ........171
Qushmurotov Umurbek Ibadillayevich

Bo'lajak tibbiyot xodimlarining xorijiy til kompetensiyasini rivojlantirish bo'yicha
tajriba-sinov ishlari natijalari ...............................................................................................................................177
Raximova Nigora Atakulovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlash orqali nutqiy qobiliyatini rivojlantirish .180
Xo'jayeva Durdonaxon Maqsud qizi, Rustamova Zulfiya Xolmirzayevna

Pul qadriyatining o'smirlik davrida shakllanishiga ta'sir etuvchi milliy, ijtimoiy va psixologik omillar:
iqtisodiy ijtimoiylashuvning psixodinamik yondashuvda tahlili ........................................................................184
Xolmuratova Mahbuba Maxmudovna

O'smirlarda koping xulq-atvor shakllanishida ota-ona va farzand o'rtasidagi
munosabatlarning psixologik xususiyatlari ..........................................................................................................189
Yarmatova Sanobar Jo'rayevna

Raqamli ta'lim muhitida talabalarning matematik kompetensiyalarini rivojlantirishda interfaol metodlar ......193
Norquvatova Diyora Davron qizi

Teatr texnologiyalarini maktabgacha ta'limga integratsiya qilishning pedagogik shartlari ............................197
Abdullayeva Aziza Abdurazzoq qizi, Salimova Dilmira Farxodovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Системно-функциональное моделирование и эмпирический анализ нравственно-волевой детерминации в профессиональной деятельности военнослужащих ....201
**Зохиров Нодирбек Улугбекович**

Kimyo fanini o'qitishda muommali ta'lim metodining o'rni va amaliy ahamiyati ....205
**Kultayev Kuzibay Kazakbayevich**

Rolli o'yinlar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni erta kasbga yo'naltirishning pedagogik shart-sharoitlari ....209
**Niginabonu Fayzullayeva**

Boshlang'ich sinflarda PIRLS va TIMSS talablariga mos ta'lim texnologiyalarini qo'llashning didaktik asoslari ....214
**Qurbonova Maxtuma Fazliddinovna, Mamedova Maxfuza Erkinovna, Omonova Gulandom Davlatovna**

Raqamli texnologiyalar vositasida virtual laboratoriyalarni o'qitish ....219
**Tilovova Turdixol Baratovna**

Hosila va uning tadbiqlarini o'rgatishda zamonaviy yondashuvlar ....222
**Absamatov Zuxriddin Axmad o'g'li**

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining diskursiv kompetensiyasini shakllantirish texnologiyalarini amaliyotda qo'llash usullari ....228
**Dauletnazarova Ainura Kayirbaevna**

O'quvchilar o'rtasida bullingni oldini olish va pedagogik-psixologik omillarni bartaraf etish yo'llari ....233
**U. A. Alibayeva**

Yosh avlodning milliy tarbiyasini shakllantirishda xalq pedagogikasining pedagogik-psixologik mexanizmlari ....236
**O. K. Kadambayeva**

Bo'lajak logopedlar rinolaliyani og'ir nutq nuqsoni sifatida o'rganishda qo'llaniladigan topshiriqlarning ahamiyati ....240
**Achilova Sevara Djasirkulovna**

Tarjima mashqlari orqali nemis tili (DaF) darsida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish ....243
**Musayeva Guzal Ne'matillayevna**

O'tkir Rahmat she'rlari lingvopoetikasi ....247
**Xoldarova Gulchehra Tajibayevna**

Проблемы и тенденции развития грамматики русского языка ....250
**Юлдашев Баходир Бекмуратович**

O'smir taekvondochilarning qo'l-oyoq kuchining an'anaviy mashg'ulotlar davomida o'sish sur'ati ....253
**A. X. Norov**

Инновационные педагогические технологии в преподавании русского языка и проблемы повышения качества подготовки кадров ....259
**Адилова Солияхон**

Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining qobiliyatlari va imkoniyatlarini rivojlantirish ....263
**Muminjonova Muhayyo G'ulomovna**

Nutqning ijtimoiy-psixologik va lingvistik xususiyatlari ....268
**Sh. I. Nurmatova, G. B. Xujamova**

Boshlang'ich sinflarda kreativ ta'lim muhitini shakllantirish va o'quv materiallarining ahamiyati ....271
**Abdullayeva Uljalg'as Tulegen qizi**

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shaxsiy pedagogik kompetensiyani aniqlash metodologiyasi ....274
**D. O'. Yo'ldosheva, J. A. Jovliyev**

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga badiiy adabiyot vositasida ijtimoiy xulq madaniyati bilan tanishtirishning ahamiyati ....278
**Daminova Shoxista Farxodovna**

Using the Method of Mnemonics in Teaching English Idioms: Enhancing Retention and Comprehension in EFL Learners ....281
**Dusmamadova Gulsum Shukhratovna**

Sun'iy intellekt asosida shaxsiylashtirilgan matematika ta'limining o'quvchilar natijalariga ta'siri ....284
**Jurayeva Gulshanoy Turdiyevna**

Talabalarda sanogen tafakkurni rivojlantirishda axborot oqimlarining ijobiy ta'sirlari ....288
**Karimova Umida Alijon qizi**

Viruslar replikatsiyasining molekulyar asoslari va uni o'qitishda "Case-study" metodining samaradorligi ....293
**O'. E. Xo'janazarov, B. B. Ishmo'minov, M. Fayzieva, M. Xayitmuratova**

Psixodiagnostik metodikalar asosida talabalarning xarakter aksentuatsiyasining gender farqlarini o'rganish ....298
Sh. Allanazarova, R. Janabaeva

"Muhofazaga olingan hududlar" modulidan talabalarning bilimini nazorat qilishga mo'ljallangan nostandart testlardan foydalanish metodikasi ....301
Saidmuratov Shoxid Xusanovich, Ishmo'minov Bobur Botir o'g'li, Abduvohidova Madina Ilhomjon qizi, Matkomilova Feruza Xasan qizi

Ergonomik yondashuv asosida registrator ofisi ish jarayonlarini modellashtirish va takomillashtirish ....307
To'xtamurodov Azizbek Azimjon o'g'li

Sport turlarini tasniflash va sport mashg'ulotlarini kompleks monitoring qilishning ilmiy-metodologik asoslari ....311
Ilhomjon Axmedovich Tursunaliyev

Понятие академической грамотности в современной педагогике и лингводидактике .... 315
Худжамова Хуснора Диёр кизи

Innovatsion ta'lim texnologiyalari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual qobiliyatini shakllantirish ijtimoiy muammo sifatida.... 318
Altibayeva Gulbaxor Majitovna

Ethnolinguistic Aspects of Ecological Ethics: Conceptualizing "Nature" in English and Uzbek Phraseological Systems .... 325
Zubaydullayeva Zarina

Matematik mantiq asosida oliy ta'lim talabalari uchun mantiqiy tafakkurni rivojlantirishning bosqichli-integrativ metodikasini takomillashtirish .... 329
Zaxiriddinova Shahlo Zahiriddin qizi

Parataekvondochilar-ning musobaqa oldi tayyorgarligi: ilmiy-asoslangan yondashuv va samaradorlik tahlili .... 334
Abdufattoyev Abrorjon Abduraxmon o'g'li

Developing Functional Literacy Through Combined Interactive Strategies in Secondary School.... 337
Matkarimova Nurjamal Sultamurat qizi

Bolaning ijtimoiylashuvida ertaklarning tutgan o'rni va ahamiyati.... 343
Ergasheva Mastura Isaqul qizi

Umumiy o'rta ta'lim tizimida ekologik tarbiyani amalga oshirishning pedagogik shart-sharoitlari.... 347
Abdimo'minova Muhayyo Samadullayevna

Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash.... 352
Anorjonova Komila Xayyom qizi

Dual ta'lim tizimida Germaniya tajribasi.... 356
Davlatov Keldiyor Davlatovich

Talabalarning mustaqil ta'limini nazariy asoslari, tasniflari va o'qitish metodlari.... 359
Jumayev Ruzokul Xoliqulovich

Oliy ta'lim muassasalarida zamonaviy pedagogik boshqaruv tizimi .... 364
Jurayeva Shalola Dehqonboyevna

O'zbekiston sharoitida gospital pedagogikaning rivojida o'zbek va rus tillarining o'rni va ahamiyati .... 369
Munira Khodjakhanova

Zamonaviy ilg'or xorijiy tajribalar asosida hasharotlar mavzusini o'qitishda kreativ usullarni qo'llashning immersiv imkoniyatlari .... 372
Raxmatova Salima Togaymuradovna

O'zbekiston janubiy hududlarida brokkoli yetishtirishda agrotexnik tadbirlarni optimallashtirish metodikasi. 377
Salomov Boxodir Salomovich

O'quvchi yoshlarda iqtisodiy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari .... 382
Shoimova Gulxayo Sherzod qizi

Matematika va musiqa uyg'unligi orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish.... 387
Umarova Munojatxon Xolmuxamedovna

Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qituvchilarini tayyorlashning nazariyasi va metodikasi... 391
Uzoqov Akram Avazovich

Noqonuniy xatti-harakatlarning kelib chiqishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-pisixologik va pedagogik omillar.... 394
Xoliqov Allamurod Abdijabbor o'g'li

Training Future Speech Therapists to Address Sensory Discrimination Disorders in Preschool Children.... 399
Xudayarova Dilnoza Mirvali kizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

6-sinf adabiyot fanidan Abay va Avaz O‘tar ijodini o‘rganish darslarida o‘quvchilarning adabiy-nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish ........ 402
Yuldasheva Noila Ravshan qizi

Bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘quv-bilish faoliyatini loyihalash kompetentligini rivojlantirish muammosi: nazariy tahlil va yondashuvlar ........ 406
Ziyodova Zarina Qodir qizi

Ingliz tilini bilish darajasi va kasbiy kompetensiya o‘rtasidagi bog‘liqlik........ 411
Xamdamova Shaxnoza Yusupaliyevna

Algorithmic Accountability and Digital Sovereignty: Implementation Pathways for AI Legal Frameworks in Developing Nations........ 414
Rahimova Nargiza Khamidullaevna, Ahmadjonov Shohruhbek Rustamjon o‘g‘li

Ta’lim – barqaror kelajakni shakllantirishning asosiy drayveri ........ 420
A. X. Aripova

Nutqning jo‘yalilik kommunikativ sifati va ahamiyati yuzasidan ayrim qaydlar ........ 425
Xaydarova Muborak

Raqamli boshqaruv muhitida maktab ta’limini tashkil etish ........ 429
Abdullayev Sherzodbek

Insonning psixologik holatini ifodalovchi frazeologik birliklarning ingliz va o‘zbek tillaridagi lingvistik xususiyatlari........ 434
Abdusattorova Dinara Abduvahob qizi

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining ta’limda loyihaviy tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish ........ 437
Azimov Yunus Yusupovich, Ruziyeva Zulayxo Samatovna

Ilk o‘spirinlik davrida kreativlik pedagogik muammo sifatida ........ 440
B. X. Xushboqov

Badiiy asarlarda o‘smirlar nutqining psixolingvistik xususiyatlari........ 444
Murodova Mexrinoz Yaxyojon qizi

Pedagogik yo‘nalishdagi oliy ta’lim muassasalari talabalarida akademik madaniyatni shakllantirishning mazmuni ........ 447
Nuriddinov Qandil Jaloliddinovich

Odam anatomiyasi va fiziologiyasi kursini o‘qitishda raqamli ta’lim platformalari talabalar kognitiv faolligini oshirishdagi determinant ........ 451
Uchqurova Zarina Shavkatovna

Optimization of Personalized Digital Learning Trajectories of Students in Higher Education Based on Artificial Intelligence and Cluster Approach ........ 455
Taylakova Guli Bekmuratovna

Fiscal and Customs Mechanisms for Harmonizing State and Investor Interests in Oil and Gas Projects........ 460
Ergashev Muhubbek Aslamovich

Boshlang‘ich ta’limda raqamli texnologiyalardan foydalanish ........ 465
Atayeva Baxrinisa Abduvaxidovna

Futbolchilarning ko‘p yillik tayyorgarligida jismoniy va texnik tayyorgarlikni takomillashtirish metodologiyasi ........ 468
Raimov Davlatnur Ilhomjonovich

Bo‘lajak o‘qituvchilarda ma’naviy-axloqiy yetuklikni shakllantirishda tarbiyaviy texnologiyalardan foydalanish samaradorligi........ 473
Asrorova Lola

Kimyo fani ta’limidagi innovatsiyalar: zamonaviy yondashuvlar va ularning tasniflanishi........ 478
Ishmanova Zohida Ubaydullayevna

Boshlang‘ich ta’limda STEAM yondashuvi asosida o‘quv jarayonini tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari ........ 481
Isoyeva Maftuna Bobomurod qizi

Ontogenez jarayonida bolalarda eshituv idrokining shakllanishi va rivojlanish qonuniyatlarini tadqiq etish.. 485
Shokirova Shaxnoza Dilmurodovna, Nig‘matova Movluda Asatulla qizi

Yadro tizimlarining muvozanatli xossalarini o‘rganish metodlarining qiyosiy tahlili........ 489
Mamajonov Raxmatullo Ma’mirjon o‘g‘li

Pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va inklyuziv yondashuvning boshlang‘ich ta’limda o‘qish savodxonligini rivojlantirishga ta’siri ........ 494
Jo‘rayeva Zulfizar Abdunabiyevna

Onlayn kommunikatsiya muhiti ta'sirida talaba qizlarning nikohga nisbatan psixologik munosabatlarining shakllanishi ... 497
Qosimova Go'zal Asomiddin qizi, Xujakeldiyeva Dilshoda Toshpo'lat qizi

Memrise platformasidagi lingvistik yondashuvlar va ularning til o'zlashtirishga ta'siri ... 501
Omonova Shahruza Xamro qizi

Sportchilarda psixofiziologik ko'rsatkichlar bilan musobaqa natijadorligi o'rtasidagi bog'liqlik ... 506
Nazarov Sobir Usmonovich

Oliy ta'lim muassasasi talabalarida belbog'li kurash mashg'ulotlarini takomillashtirish mexanizmlarining psixologik va pedagogik xususiyatlari ... 510
Isakov Shuxratbek Muydinovich

Ixtisoslashgan maktab o'quvchilariga yog'och o'ymakorligi fanini zamonaviy vositalar orqali o'qitishni rivojlantirish ... 515
Abdurashidxonova Muslimaxon Baxodirxon qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda fantaziya va tasavvurni rivojlantirish psixologik-pedagogik muammo sifatida ... 522
Babayeva Ug'iloy Voxid qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda estetik tarbiyani rivojlantirishda tasviriy faoliyatning o'rni ... 524
Iskandarova Umida Qochqor qizi

O'quvchilarning so'z boyligini oshirishda hikoya qilish metodining roli ... 527
Kamolova Malika Zafar qizi

Learning by doing konsepsiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarning kvazikasbiy faoliyatini tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari ... 530
Karimova Sabina Muxiddin qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha olimlarning ilmiy qarashlari ... 533
Mirzaqobilova Sarvinoz Aliqul qizi

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga "fe'l so'z turkumi"ni didaktik o'yinlar orqali o'rgatish metodikasi ... 538
Oltinova Bahora

Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda tafakkur xususiyatlarining gender tafovutlari ... 541
Pulatova Gulnoza Murodilovna

Gamifikatsiya texnologiyasi talabalarning o'quv motivatsiyasini rivojlantirishning muhim vositasi sifatida ... 545
Sattarova Maftuna Ravshan qizi

O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim maktablarida pedagogik konfliktlar tipologiyasini o'rganib borishning amaliy istiqbollari ... 548
Umarova Zuxra Abduraxmanovna

O'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarning nutqiy savodxonligini rivojlantirishning pedagogik asoslari .. 552
Utegenova Dilnoza Ayg'ali qizi

Hujum zarbasi texnikasini takomillashtirishda tezkor-kuch sifatlarini rivojlantirish ... 555
Yuldashev Sardorbek Adilbekovich

Среда речи и квесты для сотрудничества детей 6-7 лет ... 559
Мухаммадиева Фарангиз Санжарбек кизи, Каримкулова Шохсанам Одил кизи

O'zbekistonda imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashuvi ta'limni rivojlantirishning muhim vazifasi sifatida ... 564
Fayzieva Ubayda Yunusovna

Umumiy o'rta ta'lim maktablarini boshqarishning tashkiliy-huquqiy asoslari ... 568
Yaratov Jamil Vasilovich

Bo'lajak o'qituvchilarning etnoestetik madaniyatini rivojlantirishda integrativ ta'lim tamoyillarining o'rni ... 572
Erkinjonova Guljaxon Farxodjon qizi

Oila boshqaruvi va aqliy qobiliyatni rivojlantirish ... 576
Axmedova Nasiba Achilovna

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning psixologik asoslari ... 579
Jumanova Nasiba Sherboevna

Tarbiyasi og'ir bolalarni ijtimoiylashtirishda oila, mahalla, ta'lim muassasasi hamkorlik ishlarini rivojlantirish usullari ... 582
Toshpo'latova Nodira Xudjamurodovna

Maktabgacha yosh bosqichlarida muloqot ko'nikmalarining rivojlanish xususiyatlari ... 586
Z. F. Azizova

# TARBIYASI OG'IR BOLALARNI IJTIMOIYLASHTIRISHDA OILA, MAHALLA, TA'LIM MUASSASASI HAMKORLIK ISHLARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Toshpoʻlatova Nodira Xudjamurodovna
JDPU Pedagogika-psixologiya va inklyuziv ta'lim fakulteti
Psixologiya kafedrasi katta oʻqituvchisi

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada tarbiyasi ogʻir bolalarni ijtimoiylashtirishda oila, mahalla va maktab hamkorligi usullari oʻrganilgan. Tarbiyasi ogʻir bolalarni ijtimoiylashtirishda oila, mahalla va maktab hamkorligida ma'naviy tadbirlar tashkil etish orqali yoshlarga ijtimoiy odob me'yorlarini singdirish hamda shaxsni tarbiyalashdagi ahamiyati yoritilgan.

**Kalit soʻzlar:** oʻsmir, tarbiyasi ogʻir bolalar, oila, muammoli oilalar, xatti-harakat, ijtimoiy-psixologik omillar, jismonan sogʻlom, aqlan yetuk, axloq, xulq-atvor mexanizmi, oila, mahalla, ta'lim muassasasi, ijtimoiylashuv jarayoni.

**Abstract:** This article examines the methods of cooperation between family, community, and school in the socialization of difficult-to-educate children. It highlights the importance of organizing spiritual and educational activities within the collaboration of family, community, and school to instill social norms and contribute to personality development.

**Key words:** adolescent, difficult children, family, problematic families, behavior, socio-psychological factors, physically healthy, intellectually mature, morality, behavioral mechanism, family, community, educational institution, socialization process.

**Аннотация:** В данной статье изучаются методы взаимодействия семьи, махалли и школы в социализации трудновоспитуемых детей. Раскрывается значение организации духовно-воспитательных мероприятий в рамках сотрудничества семьи, махалли и школы для формирования у молодёжи социальных норм поведения и воспитания личности.

**Ключевые слова:** подросток, трудновоспитуемые дети, семья, проблемные семьи, поведение, социально-психологические факторы, физическое здоровье, интеллектуальная зрелость, нравственность, механизм поведения, семья, махалля, образовательное учреждение, процесс социализации.

## KIRISH

Mamlakatimizda oʻquvchi-yoshlarda odob-axloq normalarini shakllantirishda oila, maktab va mahalla hamkorlik ishlarini shakllantirish borasida tizimli islohotlar amalga oshirildi.

Jahonda tarbiya masalasi doimo dolzarblicha qolmoqda, ayniqsa yoshlar tarbiyasida bugun kuzatilayotgan oʻzgarishlar, tarbiyaning ogʻirlashuvi jarayonlari bolalar oʻrtasida tarbiyasi ogʻirlikni keltirib chiqarmoqda. Bu esa tarbiyasi ogʻir bolalarni ijtimoiylashtirishni taqazo etadi.

2020- yil 23-sentabrda qabul qilingan "Ta'lim togʻrisida"gi OʻRQ-623[1], Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi UP-60-sonli "2022-2026-yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonni rivojlantirish strategiyasi toʻgʻrisida"gi Farmoni[2] va 2018 yil 5-sentyabrdagi "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish boʻyicha qoʻshimcha chora tadbirlar toʻgʻrisida"gi PF-5538-son farmoni[3]da oʻquvchi yoshlar tarbiyasi, ularning bilimi va iqtidorini rivojlantirish uchun oila, mahalla va jamoatchilik oldiga ulkan vazifalar qoʻydi. Bu mas'uliyatli vazifa esa biz boʻlajak oʻqituvchilar va ota-onalarga yuklanadi. Har bir jamiyat oʻzining ijtimoiy iqtisodiy ravnaqi uchun rivojlangan, mas'uliyatli shaxsni tarbiyalab yetishtirishdan manfaatdordir.

---

1 2020- yil 23-sentabrda qabul qilingan "Ta'lim togʻrisida"gi OʻRQ-623.
2 Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son.
3 Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 05.09.2018 yildagi PF-5538-son

## MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Respublikamizda milliy ma'naviyatli yoshlar tarbiyasini ravnaq toptirishga necha asrlardan beri e'tibor qaratib kelinadi. Xorij nazariyasida G.Tard ijtimoiylashuv muammolari, Z.Freydning klassik psixoanalizida , F.G.Keddings ,T. Parsonsning, F. N. Gonobolin, V. A. Krutetskiy, A. V. Petrovskiylar o'z faoliyati davomida tarbiyasi qiyin o'smirlar masalasiga alohida urg'u berganlar. A. S. Makarenko, A.V.Mudrik, V.D.Semyonova, G.N. Filova, V.A. Suxamlinskiy, V. V. Vasilkova singari olimlar tadqiqotlar olib borgan. G. Otayeva o'z izlanishlarida tarbiyasi og'ir bolalarni ijtimoiylashtirish masalasiga katta e'tibor qaratgan.

Respublikamiz olimlari M. Ochilov, M. Taxtaxodjaeva, G'. Shoumarov, M. G. Davlatshen, O. Musurmonova, B. Qodirov, N. Egamberdiyeva, Sh. Xalilovlar A. Kenjaboev, M. Bozorova, Ismoilova Z., Ortiqova N. A., Yo'ldoshev J. ilmiy ijodiy ishlarida tarbiyasi og'ir bolalarni ijtimoiylashtirishda oila, maktab va mahalla hamkorlik ishlarining uzviyligi tahlil etilgan. Shuningdek, mazkur muammoning turli jihatlari MDH da G. Otayeva o'z izlanishlarida tarbiyasi og'ir bolalarni ijtimoiylashtirish masalasiga katta e'tibor qaratgan.

Natijada, talabalarning psixologik farovonligining determinantlarini ularning hayotiy vaziyatlari kontekstida farqlash uchun sharoitlar yaratildi, jumladan, qiyinchiliklarni yengish strategiyalari, mazmunli konstruksiyalar va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash idrok omillarini o'rganish imkoniyati berildi.

## TADQIQOT METODOLOGIYASI

Bugungi kunda oila mustaxkamligiga erishish, uning barkarorligiga xizmat kiluvchi omillarni aniklash, uni zaiflashtiruvchi omillarni bartaraf etish muammolarini tizimli o'rganish ijtimoiy tadqiqotlar ob'ektiga aylanishi shart.

Tarbiyasi og'ir bolalarni ijtimoiylashtirishda oila, mktab va mahalla hamkorlik ishlari qisman pedagog-olimlar tomonidan tadqiq etilgan bo'lsada, bu boradagi tadqiqotlarni umumlashtirish, takomillashtirish davr talabi hisoblanadi.

Tadqiqotni bajarishda o'quv-metodik adabiyotlarni o'rganish, psixologik-pedagogik tahlil, ma'naviyma'rifiy, madaniy, me'yoriy-huquqiy hujjatlarni, an'anaviy va innovatsion tajribalarni o'rganish, loyihalashtirish, modellashtirish, pedagogik kuzatuvlar, anketa, suhbat, test, intervyu, pedagogik tajriba-sinov va ma'lumotlarga matematikstatistik ishlov berish usullaridan shuningdek, Y.Sheferning "Ota-onalik roliga ustanovka va munosabatlarini aniqlash" (PARY) so'rovnomasi, T.Lirining "Shaxslararo munosabatlarni aniqlash" psixologik testidan foydalanildi. Olingan natijalarning statistik ishonchlilik darajasi matematik statistika metodlaridan: Styudentning T-mezoni, matematik-statistik ishlov berish usullaridan foydalanilgan.

## TAHLIL VA NATIJALAR

Tarbiyasi og'ir bolalarni ijtimoiylashtirishda oila, maktab, mahalla hamkorligi ishlari samaradorligini ta'minlovcha metod va vositalar tizimidan xalq ta'limi xodimlari, oila, maktab va mahalla mas'ullari ta'lim-tarbiyaviy ishlarini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Bolaning ijtimoiylashuvi, insonning ijtimoiy moslashuvi uning bilishga doir obektiv faoliyatida nomoyon bo'ladi. Biroq bu bilan uzviy ravishda bolada boshqa bir obektiv ehtiyoj - o'ziga xoslikni nomoyon qilish hissi ham shakllanadi. Bola uni yuzaga chiqarish uchun turli vosita va usullarni izlashga tushish oqibatida bolaning individuallashuvi yuzaga keladi.

Bolaning ijtimoiy rivojlanishi bir-biriga aloqador bo'lgan ikkita sohada olib boriladi. O'zaro bog'liq bo'lgan ikki yo'nalishda olib boriladi: moslashuv (ijtimoiy madaniy tajriba, madaniyatni o'zlashtirish) va individuallashuv (mustaqillik, nisbatan o'ziga xoslikka ega bo'lish).[4]

Shunday qilib ijtimoiylashuv tushunchasi zamonaviy fanda inson shaxsining moslashuvi va indvidallashuvi jarayonlarini o'zaro bog'laydi. Jamiyat o'zining qurilishiga ko'ra turli xildagi o'zaro bog'langan va o'zaro ta'sir etuvchi ijtimoiy institutlarga ega. Ijtimoiy institut - insonlar jamiyatdagi hayotining tarixan murakkab shaklda tashkil etilganligi va tartibga solinganligini o'rganadi. Xuddi ana shular orqali bola jamiyat me'yorlari va ahloq qoidalarini o'zlashtiradi. Shunday ijtimoiy institutlarni ijtimoiylashgan institut deb nomlash mumkin va bularga oila, ta'lim, madaniyat va din kabilar kiradi.

Oila - ijtimoiylashishning etakchi instituti, bu orqali bola asosiy ijtimoiy bilimni egallaydi, ahloqiy mohirlik va ko'nikmani oladi, ma'lum baho va eng yuksak maqsad qilishni o'zlashtiradi, hayotida nima kerak bo'lsa shu jamiyatdan oladi.

Ta'lim - talim orqali bola bu jamiyatga hukmronlik qilayotganlarni baholay oladi. Ta'limda bilim olish jarayonida, u nafaqat rivojlanadi, balki jamiyatdagi hayotga moslashadi.

4 A.S Makeronko.A. S "Ota-ona va bola tarbiyasi" T.: "O'zbekiston" nashriyoti 2000 y. 408 b.

Madaniyat - bu shunday ijtimoiy institutki, insoniyat o‘zi uchun yaratilgan moddiy va ma’naviy boyliklarni tanlaydigan maskan. Bolaga uning shakllanish jarayonida adabiyot, musiqa, rasm, ommaviy axborot vositalari va boshqalarning ta’siri tegadi. .

Tarbiyasi og‘ir bolalardagi ayrim kamchiliklar va nuqsonlar, chunonchi: qaysarlik, o‘jarlik, qo‘pollik singari salbiy ko‘rinishlar maktabga kelmasdanoq boshlanishi mumkin. Bu, albatta, oila tarbiyasi yoki bog‘cha-yasli, maktab, ish faoliyati bilan bog‘liqdir.

“Tarbiyasi og‘ir” bolalar xulq-atvorini to‘g‘irlashning psixologik masalalari “Tarbiyasi og‘ir” bolalar hammaga ma’lum bo‘lgan va afsuski, allaqachon ko‘nikib ketilgan bu atama ortida nimalar turadi? Militsiya xodimi uchun - u qo‘lida rogatka ushlagan bezori, bola o‘qituvchi uchun - sinfdoshlariga yomon ta’sir ko‘rsatuvchi norasmiy, bolalar bog‘chasi tarbiyachisi uchun esa - harxashali injiq, engiltak tinib - tinchimas bola.

Ota-onalar uchun-chi? Har qaysisi uchun u o‘zgacha ma’no kasb etadi. Odatda hamma bolalar ham tug‘ilgan vaqtlaridanoq ota-onalariga ma’lum bir qiyinchilik keltiradi. Ammo ba’zilar uchun muammo bo‘lgan narsa, boshqalarga hech qanday qiyinchilik keltirmaydi va u ko‘pgina sabablarga bog‘liq.

Bolaga nisbatan ota-onalarining tutgan yo‘li, oiladagi qadriyatlar tizimi, oila a’zolari o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning bor yoki yo‘qligi, shuningdek boshqa ko‘pgina narsalar bolani tarbiyalash jarayonida muqarrar ravishda paydo bo‘ladigan qiyinchiliklarni bartaraf etish malakasini belgilab beradi[5].

Ota-onaning g‘amxorligini bildiradigan so‘zlar xatti-harakatlar bola uchun juda kata ahamiyatga ega, uni erkalamaslik, suymaslik salbiy ahamiyatga ega bo‘ladi.

Xulq-atvorning dastlabki ijtimoiylashuvi xuddi shu o‘rganish jarayoni orqali sodir bo‘lishi mumkin: xulq-atvorning istalgan shakllari g‘amxo‘rlik va e’tibor bilan taqdirlanadi, kutilmagan shakllari esa qo‘llab-quvvatlanmaydi[6].

Lekin, yaxshi xulq-atvor tarbiyasi og‘ir o‘smirlar ish olib borishda pedagog quyidagi parametrlarni inobatga olishi lozim: guruh hajmi, ularning yosh va ijtimoiy tarkibi, muomala qilish joylari va vaqti, guruh faoliyatining mazmuni va yo‘nalishi. Muomalaning bu parametrlarini bilish tarbiyachiga tuman, shaharda o‘smir guruhlari bilan ishlashning eng to‘g‘ri va samarali shakl-vositalarini qo‘llashga yordam beradi.

Ijtimoiy pedagog o‘smirlar guruhining ijtimoiy tarkibini bilish ham muhim. Ijtimoiy tarkibi turli bo‘lgan o‘smirlar guruhlarida o‘zaro axborot almashuv va muomala qilish qiziqarli bo‘ladi. Biroq bu guruhlarda hayot haqida yolg‘on tasavvurlarga ega ma’lumotlar ham tarqatilishi mumkin.

Pedagogning vazifasi:

1. Guruhdagi muomalaning mazmunini bilish;
2. Tarbiyaviylar ta’sirni to‘g‘ri tashkil qilib, ma’lumotni to‘g‘ri tomonga yo‘naltirish.

Guruhlarning o‘rnatilishi va tahlil qilinishi lozim bo‘lgan mashg‘ulotlarini ikki turga ajratsak bo‘ladi - vaqt bo‘yicha - doimiy va nodoimiy, yo‘nalishi bo‘yicha - ijobiy ( mehnat, sport, san’at bilan mashg‘ul bo‘lish) va salbiy (chekish, alkogol mahsulotlarini iste’mol qilish, qimor o‘ynash).

Tarbiyasi og‘ir o‘smir guruhlari bilan ijtimoiy pedagogik ish olib borishning uslublari va texnologiyalari quyida muvaffaqiyatli amal oshib, uning asosida:

**Maktab yordamida:**

Maktab va maktabdan tashqari o‘smirlar jamoasi yordamida tarbiyaviy ta’sir(seksiya, klub, to‘garaklar);Intizomli a’lochi o‘quvchilarning pedagogik qarovsiz sinfdoshlariga ta’sir. Bu yo‘nalish bir-biri bilan do‘stlashish xohishi, o‘zaro muomalaga talab bo‘lganda juda muvafaqqiyatli amalga oshib, uning asosida qiziqishlari umumiyligi yotadi vorlarni rag‘batlantirish va yomon xulqatvor hamma bolalarga ham taalluqli emas.

Bu yo‘nalishning amalga oshirishning muvaffaqiyati ko‘p borada o‘qituvchi, sinfrahbarining mohir rahbarligiga bog‘liq. Tarbiya jamiyat taraqqiyoti rivojida juda muhum ro‘lni egallaydi. Tarbiya haqida gap ketar ekan biz avvalo tarbiya metodlarini bilishimiz va uni to‘g‘ri qo‘llay olishimiz zarurdir.

Farzand yaxshi tarbiyalanishi uchun onaning o‘zi ushbu davrgacha yaxshi tarbiyalangan bo‘lishi kerak. Vaholanki, farzandning fe’l atvori uning ruhiga u onaning vujudida bo‘lgan davrdanoq onaning xatti harakatlari, xulqi, gap-so‘zlari va fikr-hayollari asnosida singib boraveradi. Xarakterning ildizlari xomilalik davridayoq shakllanishni boshlaydi.

Albatta bola tarbiyasi o‘ta murakkab va ma’suliyatli jarayondir. Bu har bir ota-onadan o‘z ustida muntazam ishlashni, bolalar tarbiyasiga oid barcha ma’lumotlardan baxobar bo‘lib borishni talab etadi. Farzand tarbiyasi bu shunchaki tajriba, oddiy ko‘rsatma va bilimlar jamlanmasi emas, balki o‘z ichiga diniy-axloqiy bilimlar, tibbiyot, etika, psixologiya, pedagogika kabi sohalariga oid bilimlarni ham qamrab oladigan murakkab jarayondir.

5 Mavlonova R. “Pedagogika” T. “O‘qituvchi nashriyoti 2000-yil. 277-b.
6 Sodiqov B. “Deviant xulq bolalar psixologiyasi”, Termiz 2010-yil.72-b

Tarbiyasi og'ir bolalarni ijtimoiylashtirishda bevosita o'smir shaxsiga ta'sir o'tkazish bilan bir qatorda pedagoglar va ota-onalarning tarbiyasi iyin bolalarga nisbatan yagona pedagogik pozitsiyasi bo'lishiga erishish. Tarbiya -profilaktika faoliyatida tarbiyasi og'ir bolalarning kasbga yo'nalganlik, bo'lg'usi kasbini tanlash va egallash bilan bog'liq hayotiyintilishlarini shakllantirish va rivojlantirish.Tarbiyasi og'ir bolalarni jamoa ishlariga jalb qilib, vaqti-vaqti bilan uning jamoa oldida hisob berib turishi hamda jamoa tomonidan uning yutuqlari baholanishi.

Agar yuqorida takidlayotgan barcha tavsiyalar muntazam va tizizmli amalga oshirilib borilsa, biz o'ylaymizki ta'lim-tarbiya ishlari jarayonida, umuman olganda jamiyatimizda tarbiyasi og'ir bola terminini kamroq uchratishga erishamiz.

## XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda oila, mahalla, maktabning tarbiyasi qiyin bolalar bilan ishlashda ijtimoiy institutlarning o'rni muhum ahamiyat kasb etadi. Inson shaxsining shakllanishida hamda rivolanishida oila muhim ro'l o'ynaydi. Oilaning ijtimoiy vazivalarni bajarishi bolaning jamiatda hech bir qiyinchiliklarsiz moslashishiga zamin yaratadi. Manaviy-axloqiy sifatlarning yuksak darajada rivojlanishining birdan bir kafolati bu oiladagi sog'lom muhitdir. Xalq ta'limida ta'lim va tarbiyaning birligi prinsipi asosiydir. Bu prinsip asosida o'smirlar va yoshlarni tarbiyalashda oila, maktab, mahalla hamkorligi bugunni kundagi dolzarb muammolar yechimidir.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 23.09.2020 yildagi O'RQ-637-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 28.01.2022 yildagi PF-60-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 05.09.2018 yildagi PF-5538-son.
4. A.S Makeronko.A. S "Ota-ona va bola tarbiyasi" T.: "O'zbekiston" nashriyoti 2000 y. 408 b.
5. Mavlonova R. "Pedagogika" T. "O'qituvchi nashriyoti 2000-yil. 277-b.
6. Sodiqov B. "Deviant xulq bolalar psixologiyasi", Termiz 2010-yil.72-b

| | |
|---|---|
| 13.00.00 | Pedagogika fanlari |
| 13.00.01 | Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi |
| 13.00.02 | Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha) |
| 13.00.03 | Maxsus pedagogika |
| 13.00.04 | Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi |
| 13.00.05 | Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi |
| 13.00.06 | Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha) |
| 13.00.07 | Ta’limda menejment |
| 13.00.08 | Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi |
| 13.00.09 | Ijtimoiy pedagogika |
| 07.00.00 | Tarix fanlari |
| 19.00.00 | Psixologiya fanlari |
| 01.00.00 | Fizika-matematika fanlari |
| 02.00.00 | Kimyo fanlari |
| 03.00.00 | Biologiya fanlari |
| 09.00.00 | Falsafa fanlari |
| 10.00.00 | Filologiya fanlari |
| 11.00.00 | Geografiya fanlari |

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

**Mas'ul muharrir:** Ramzidin Ashurov
**Ingliz tili muharriri:** Murod Xoliyorov
**Musahhih:** Alibek Zokirov
**Sahifalovchi va dizayner:** Iskandar Islomov

**2026. №4(3)**

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
**Litsenziya raqami: № 136361**.

**Manzilimiz:** Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.